

የግብር/የታክስ መርሆዎች

በማንኛውም ወቅት በሥራ ላይ የሚወለድ የታክስ ፖሊሲ አካል የሆነው የታክስ ሥርዓት ሊከተላቸው የሚገባቸው መርሆዎች ብዙ ቢሆኑም ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡

1. ፍትህዊነትን (እኩልነትንና ገለልተኝነትን) መጠበቅ፣ (Fairness with Equality & Impartiality)

እኩልነትን የሚለካው በጎንዮሽ፣ በሽቅቦሽ አንፃር ነው፡ የአግድሞሽ እኩልነት የሚለጸው ከተለያዩ የገቢ ምንጮች ገቢ የሚገኙና በተመሳሳይ የገቢ አቅም ደረጃ የሚገኙ የህብረተሰብ ክፍሎች ተመጣጣኝ ግብር ከመክፈላቸው ጋር የሚኖሩ ሲሆን የሽቅቦሽ ደግሞ ከየገቢ ምንጮቹ የተሻለ ገቢ ያላቸው የበለጠ ግብር ከመክፈላቸው ጋር መቆራኘት አለበት የሚል መርህ ነው፡ ከዚህ መርህ መሠረት ማንኛውም ሰው ከየትኛውም የገቢ ምንጭ ከሚገኘው ገቢ ተመጣጣኝ ፍትህዊ ግብር መክፈል ስለሚቻሉ ያመለክታል፡

፩ ሌላው የአንድ የታክስ ሥርዓት ፍትህዊነት የሚለካው በገለልተኝነት ሁኔታ ላይ ሆኖ ይህም የታክስ ሥርዓት ከተለያዩ የንግድ/የአገልግሎት ዘርፎች/ ምንጮች የሚገኙ እኩል ገቢዎች ያለአድላፊነት ተመሳሳይ ግብር ምንጮች በመደበኛነት ከሚገኙ ግብር የሚከፈልባቸው ገቢዎች ማለትም ከመቀጠር፣ ከቤትና ዕቃ ኪራይ እና ከንግድና የመጭ ሥራዎች በማከናወን በወር ወይም በዓመት ከተገኘ ገቢ ላይ የተጣለው የግብር መጠን ተመጣጣኝ መሆን አለበት ማለት ነው፡

2. አስተዳደራዊ ወጪ ቆጣቢ (Economy) መሆን

ከአስተዳደራዊ ወጪ ቆጣቢነት/አዋጅነት አንፃር የታክስ ሥርዓት የሚያረጋግጠው፡

★ የታክስ ማስከፊያ መጣኔው ይዘት፣ የታክስ ሥርዓት ለመገንዘብና ለማስተዳደር ግልጽና ቀላል መሆኑ፣

★ የታክስ አወሳሰብና አሰባሰቡ የሚያስከትለው አስተዳደራዊ ወጪ ዝቅተኛ የመሆኑን ሁኔታ፣

★ የታክስ አከፋፈልና ጊዜው አመቺና በከፋዩ ላይ ወጣ ወረድ የሚያስከትል ከመሆኑ ጋር የሚያያዝ ነው፡

አንድ የታክስ ሥርዓት ከባድና የተወሳሰበ በሆነ መጠን በአወሳሰብና በአሰባሰቡ ሂደት በመንግሥት ላይ ከፍተኛ ተጨማሪ ወጪ በማስከተል የገቢ አቅማ የሚገኝ፣ በግብር ከፋዮች ላይ ወጣ ወረድ የሚያስከትል፣ ለመሆኑ አንዲጋለጥ የሚደርግ፣ ግብር ከፋዩ የሕግ ክፍተቶችን በመጠበቅ ግብር ላለመክፈል ወይም መክፈል የሚገባውን ግብር የመደበቅና የማጭበርበር አስተሳሰብና ተግባር የሚባብስና ኢንቨስተሮችንም ለአንግልት በመደረግ በሥርዓቱ የሚኖራቸው አመኔታ የሚሳጣ ከመሆኑም በላይ ምርትና ምርታማነትን በማዳከም በኢኮኖሚው ላይ አሉታዊ ተጽእኖ የሚያሳድርበት ሁኔታ ይፈጠራል፡

3. ምርታማነት/ወጠታማነት (Productivity/ Effectiveness)

አንድ የታክስ ሥርዓት ወጠታማነት የሚለካው የፊዚካል ብቃትን ከሚጠናከር አንፃር የሚያበረክተው አስተዋጽኦ የሚመለከት ሲሆን፣ የታክስ ሥርዓቱ የመንግሥትን የወጪ ፍላጎት መሸፈኛ በቂ የገቢ አቅም ማስገኘት እንደሚገባውና መንግሥት የገቢና የወጪ አለመጣጣም (Fiscal Deficit) ለማስተካከል

ወደ ሌላ አማራጭ እንዳይሄድ የማይችለው መሆን ይኖርበታል፡፡ መንግሥት አስፈላጊውን የገቢ አቅም ለማግኘት እንዲችል የታከሰ መሠረቶች ሰፊና በየጊዜው የማይስገኙት የገቢ መጠን ከምርት ዕድገት ጋር አብሮ የሚወጥ መሆን ይኖርበታል፡፡ በተጨማሪም ከሁኔታዎች ጋር የመጣጣም አቅሙ (Flexibility) ማለትም በየጊዜው በኢኮኖሚው ውስጥ ከሚፈጠሩ ለወጦች ጋር እንዲጣጣም የታከሰ ሽፋን፣ መጠኔ ወና አወቃቀሩ ጊዜ ሳይወስድ ሊስተካከል የሚችሉን ሁኔታ ያመለክታል፡፡ ይህም የታከሰ ሥርዓቱ ለመንግሥት (ለህገ ር) ገቢ ከማመንጨት ባሻገር ለኢኮኖሚው ተረማጅ እንቅስቃሴ አጋዥ የመሆኑን ብቃት የሚሳካበት ነው፡፡

4. እርግጠኛና ምቹ መሆን (Certainty & convenience)

የግብር ከፋዩ አጠቃላይ ገቢ፣ ግብር የሚከፈልበት ገቢ (የተጣራ ትርፍ) እንዲሁም ከግብር ከፋዩ የሚፈለግ የግብር እና የታከሰ መጠን ላይ ለመድረስ የሚከፈልበት አሠራር ወጥና በሁሉም ዘንድ በትክክል የሚታወቅ፣ በግብር ሰብሳቢዎች ፍላጎት ላይ ያልተመሠረተ ከሆነ ታከሰ አስከፋዩና ከፋዩ በበጎ ፈቃደኝነት ወይም በሕሊና ፍርድ ላይ የተመሠረተ ግንኙነት ሳይሆን በተቻለ መጠን እርግጠኛ በሆነ የአወሳሰንና የክፍያ ሥርዓትን መጠን ላይ እንዲመሠረት በማድረግ ለሁለቱ ግንኙነት ስምረት አስተዋጽኦ ይኖረዋል፡፡ ይህም የአወሳሰንና የክፍያው ስሌት፣ ጊዜው እና የአከፋፈል ሥርዓቱና ሁኔታው ለታከሰ ከፋዩ ግልጽና ምቹ ቢሆን ለታከሰ ሕጎች አከባቢና ለታከሰ አሰባሰቡ ወጠታማነት የበኩሉን ድርሻ ያበረክታል፡፡

እነዚህ ከላይ የተጠቀሱት መሰረታዊ የታከሰ መርሆች ከኢኮኖሚው ይዘትና አወቃቀር መላወጥ፣ የታከሰ ሥርዓቱ እንዲያስገኝ ከሚጠበቀው የገቢ መጠን ፍላጎት እና ታከሰ ሊያስፈጽመው ከሚፈለገው የዓላማ ለውጥ መነሻ እንደየአገሩ ተጨማሪ ሁኔታ በየወቅቱ ሊለወጡ ይችላሉ፡፡